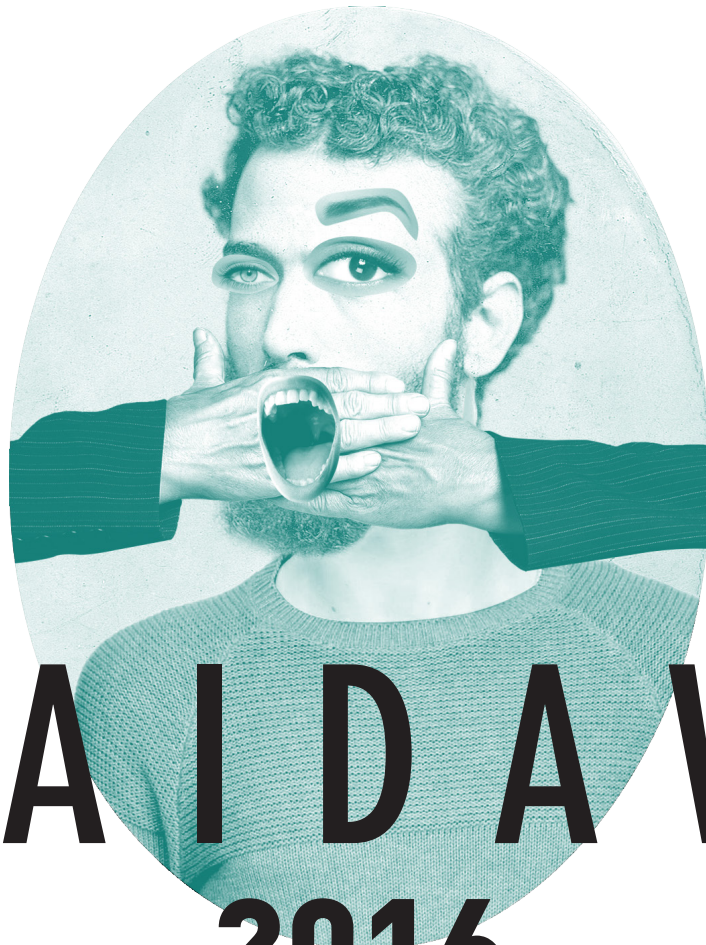

INFORME DE DRETS HUMANS

SAIDAVI 2016

IRÍDIA
Centre per la Defensa dels Drets Humans

CONTINGUTS

1. Què és el SAIDAVI?

- A. Presentació
- B. Integralitat i multidisciplinarietat
- C. Accés al dret i inclusió social
- D. Un mecanisme independent en la defensa dels drets humans
- E. Què entenem per «violència institucional»?
- F. El dany en la violència institucional des de la perspectiva psicosocial
- G. El dret a la reparació i a la no repetició: el paper del litigi estratègic

2. Atenció psicojurídica i casos

- A. Intervenció del SAIDAVI

3. Vulneracions de drets humans

- A. Normativa
 - A.1. Estatal
 - A.2. Catalana
 - A.3. Municipal
- B. Policia
 - B.1. Policia Nacional
 - B.2. Mossos d'Esquadra
 - B.3. Guàrdia Urbana de Barcelona
- C. Fiscalia
- D. Poder Judicial
- E. Institut de Medicina Forense
- F. Presons

4. Recomanacions

- A. Als grups parlamentaris del Congrés dels Diputats:
- B. Al govern de l'Estat
- C. A la Generalitat de Catalunya
- D. A l'Ajuntament de Barcelona
- E. A la fiscalia
- F. Al Consell General del Poder Judicial
- G. A l'Institut de Medicina Forense de Catalunya
- H. A l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona i al Consell d'Il·lustres Col·legis de l'Advocacia de Catalunya

1.

QUÈ ÉS EL SAIDAVI?

A. PRESENTACIÓ

El Servei d'Atenció i Denúncia en situacions de Violència Institucional

(SAIDAVI) ofereix assistència jurídica i psicosocial a les persones que pateixen situacions de maltractament en el marc del sistema penal català. D'altra banda, el SAIDAVI contempla l'estratègia comunicativa i d'incidència política per donar una resposta integral a les vulneracions de drets humans en situacions de violència institucional.

El SAIDAVI, que va néixer el gener de 2016, materialitza una metodologia innovadora en l'àmbit de la defensa dels drets humans. Ha estat conceptualitzat i dissenyat després d'haver analitzat el funcionament de serveis similars que existeixen a l'Amèrica Llatina. Concretament, molts dels principis inspiradors del servei coincideixen amb la feina que duu a terme des de fa més de trenta anys el Centro de Estudios Legales y Sociales (CELS) d'Argentina, organització que ha assessorat el nostre projecte. El SAIDAVI és un projecte d'Irídia, **Centre per a la Defensa dels Drets Humans**. Des d'una perspectiva d'accessibilitat i inclusió social, en què busquem garantir el dret al dret, el servei és gratuït per al conjunt de la població. El servei és dut a terme principalment gràcies al treball voluntari i també mitjançant el suport econòmic tant públic com privat. Cal destacar que aquest servei es va crear gràcies a un micromecenatge en què hi van participar més de 250 mecenes.

Pedro Mata - Fotomovimiento

B. INTEGRALITAT I MULTIDISCIPLINARIETAT

El SAIDAVI és un mecanisme integral que articula actuacions des de quatre eixos diferents: jurídic, psicosocial, de comunicació i d'incidència política.

L'**actuació jurídica** permet buscar la reparació del dany en el marc del sistema judicial i administratiu, a través de la no-impunitat i de la generació de processos de reconeixement de la veritat.

L'**acompanyament psicosocial** permet vetllar per la salut mental de les persones, abordar els impactes psicològics i psicosocials que les persones desenvolupen com a conseqüència de les vulneracions de drets i potenciar processos d'afrontament i resiliència.

L'**estratègia comunicativa** permet donar visibilitat a l'impacte de la violència institucional i generar debat públic amb l'objectiu d'afavorir la implantació de polítiques públiques que siguin respectuoses amb els drets humans.

La **incidència política** pretén sensibilitzar i generar debat a l'entorn de situacions de violència institucional davant de les administracions competents i del poder legislatiu.

L'articulació d'aquests eixos de treball permet donar una resposta integral a les persones basada en la complementació dels àmbits de tre-

ball i avançar processos de litigi estratègic amb la perspectiva d'aconseguir la garantia de la no repetició.

El treball psicojurídic permet generar un acompanyament psicosocial en el marc dels processos judicials que busca potenciar els processos de mitigació del dany, de reparació i d'enfortiment de les persones com a ciutadanes i ciutadans actius en la defensa dels seus drets.

Malgrat tot, la feina en xarxa, a peu de carrer i articulada amb el teixit social veïnal i ciutadà són essencials per a la defensa dels drets des d'una perspectiva social per seguir avançant cap a una societat de ple dret i de garanties.

C. ACCÉS AL DRET I INCLUSIÓ SOCIAL

L'accés al dret és un criteri d'igualtat que ens permet donar resposta a les vulneracions sense cap tipus de discriminació. La vulneració de drets s'agreuja en contextos en què hi ha més desigualtat social, amb conseqüències diferencials segons criteris com el gèn-

ere, el nivell socioeconòmic, l'origen, els trets ètnics o l'idioma, entre d'altres. El principi d'inclusió social és un element vertebrador de la protecció equitativa dels drets per a un ple exercici de la ciutadania.

D. UN MECANISME INDEPENDENT EN LA DEFENSA DELS DRETS HUMANS

La recrudescència dels mecanismes punitius que va tenir lloc amb la reforma del Codi penal i la Llei de seguretat ciutadana (Llei orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana), coneguda popularment com a «lleï mordassa», ha incrementat el grau de vulnerabilitat de la ciutadania respecte a la violència institucional i la vulneració de drets.

Aquest escenari jurídic s'ha materialitzat en un augment de mecanismes per exercir la criminalització de la protesta, una restricció de les llibertats en l'ús de l'espai públic, la vulneració del dret de reunió i manifestació i les devolucions «en calent».

Aquests escenaris de vulneració esmentats són només alguns dels registrats que justifiquen la necessitat de comptar amb mecanismes independents que permetin garantir una resposta adequada a la vulneració de drets i contribuir a transformar l'escenari actual de drets, amb l'objectiu d'ampliar-ne les garanties i de vetllar per a la construcció d'una societat en què es preservi la dignitat de les persones.

Per reduir la bretxa de vulnerabilitat, és imprescindible incrementar les eines de protecció de drets de les persones. És per això que, davant d'aquest context de vulneració de drets, des d'Irídida, Centre per a la Defensa dels Drets

Humans, contribuïm a la protecció i a la defensa dels drets. D'aquesta manera, avancem cap a una cultura de drets humans i garanties que afavoreix l'accés, la inclusió social i la protecció de drets de les persones.

El paradigma dels drets humans facilita un marc de garantia dels drets en un estat democràtic i de dret. Les situacions de violència institucional ens conviden a plantejar-nos preguntes sobre la societat que hem construït i en què volem viure. Com i de quina manera volem construir les normes que regulen la convivència? Quin és el paper de l'Estat a l'hora de vetllar per aquest model de societat?

En vista de les vulneracions de drets i els múltiples danys que genera la violència institucional, el SAIDAVI es presenta com un mecanisme òptim per respondre a aquesta complexitat.

E. QUÈ ENTENEM PER «VIOLÈNCIA INSTITUCIONAL»?

La violència institucional fa referència a un conjunt de situacions en què les institucions públiques, en comptes de protegir els ciutadans, tal com s'estableix en un estat de dret, actuen de manera que vulnereu els drets de les persones per mitjà de l'exercici de la força física o psicològica fora dels supòsits establerts per la legislació. Fa referència als casos en què en una situació no emparada per la legalitat es genera un dany a una persona o a un grup de persones.

La vulneració ha d'haver estat comesa o permesa per part de funcionaris públics, de cossos o forces de seguretat,

de funcionaris penitenciaris o d'agents de la seguretat privada en funcions de seguretat en espais públics o col·lectius en què s'ha dut a terme una delegació de les funcions de seguretat que són competència de l'Estat.

La violència institucional implica una afectació a la integritat física i/o psicològica. L'àmbit de treball del SAIDAVI es limita a les situacions de violència institucional que ocorren en el marc del sistema penal.

Tono Carbajo - Fotomovimiento

F. EL DANY EN LA VIOLÈNCIA INSTITUCIONAL DES DE LA PERSPECTIVA PSICOSOCIAL

Una de les especificitats del SAIDAVI és la inclusió de la perspectiva psicosocial a l'atenció a les persones en l'àmbit dels drets humans. La vulneració de drets humans i, especialment, la violència institucional, genera danys que tenen un impacte en la vida i en el desenvolupament individual i social de les persones afectades. Es garanteixen una atenció propera i un acompanyament tant als impactes psicosocials derivats de la situació de violència institucional com a l'estrès associat al procés posterior de defensa dels drets propis. La situació jurídica pot ser reparadora, si s'acompanya adequadament; malgrat tot, pot generar cert estrès psicosocial pel fet de reviuir la situació de violència. De la mateixa manera, l'exposició pública en casos a què els mitjans de comunicació donen visibilitat pot suposar, a vegades, un estrès afegit a l'afrontament dels impactes.

Acompanyem les persones durant el procés de defensa dels drets, en la superació de les afectacions i en processos de reparació del dany a nivell emocio-

nal i psicosocial. L'afrontament positiu de la situació viscuda, la mitigació del dany i l'enfortiment de la persona i del seu entorn són alguns dels efectes de l'acompanyament psicosocial.

La sistematització dels impactes i dels danys que generen les situacions de violència institucional ha evidenciat diferents tipus de danys (físic, psicològic i psicosocial) a les persones afectades i al seu entorn.

El **dany físic** evidencia el dolor i els impactes a nivell corporal, inclou les lesions que són producte d'agressions i qualsevol tipus de maltractaments o d'agressions que afectin la integritat física. Inclou el suïcidi quan és causa directa de la violència institucional.

El **dany psicològic** fa referència a les afectacions diverses tant en la salut mental de les persones com en el seu entorn, de manera que n'obstaculitzen el ple desenvolupament social i, en alguns casos, l'accés o el desenvolupament a nivell laboral (n'hem arribat a

registrar casos) com a conseqüència de la situació viscuda.

El dany a la dignitat humana és un dels danys més profunds que es perpetuen en el context de la violència institucional. En aquest sentit, hem pogut identificar afectacions profundes en l'esfera emocional, disminució de l'autoestima, sentiments d'humiliació i degradació i aïllament social. Són freqüents el sentiment de culpa, la necessitat d'estar en hiperalerta i vigilància constant. L'exigència d'obediència o submissió també intensifiquen el dany. També són comuns la ridiculització, la indefensió i el sentiment d'impotència vers l'asimetria de forces que caracteritza la violència institucional, entre d'altres. Així mateix, identifiquem afectacions en la salut mental que es manifesten a través de l'agreujament de patologies prèvies i de la generació de noves afectacions psicològiques.

L'impacte psicosocial també fa referència a la vulnerabilitat social en què es troben la major part de les per-

Jorge Lizana - Fotomovimiento

sones ateses. En la majoria dels casos, la violència institucional intensifica el grau de vulnerabilitat i, de la mateixa manera, registrem casos de violència institucional més freqüentment quan existeix certa vulnerabilitat.

A més, es genera un *dany psicosocial*¹ quan no només es veuen afectades les

persones directament vulnerades, sinó també les seves famílies, grups socials, col·lectius i la societat en conjunt, en veure's reduïdes les seves llibertats i drets.

Cal tenir present que la violència institucional seria una vulneració de drets que es genera en l'esfera social (insti-

tucions públiques) i que recau en l'individu particular. És a dir, la persona directament afectada materialitza una disfuncionalitat que es dona en el si de la societat.

¹El concepte de «dany psicosocial» va ser proposat pel psicòleg social Ignacio Martín Baró l'any 1989.

G. EL DRET A LA REPARACIÓ I A LA NO REPETICIÓ: EL PAPER DEL LITIGI ESTRATÈGIC

El litigi estratègic és un mètode que pot implicar canvis significatius en la llei, a l'aplicació de la llei o a l'opinió pública. La situació viscuda per la persona afectada, que es troba al centre del litigi estratègic, és extrapolable a altres persones que es trobin en la mateixa situació. És per això que, a partir d'un cas concret, no es busca només resoldre'l i/o reparar-lo, sinó promoure canvis en les lleis, en les polítiques públiques o en els operadors jurídics i polítics perquè no es tornin a produir situacions com aquella.

Per tal de donar resposta als diversos danys, des del SAIDAVI activem un conjunt de mesures orientades a restituir els drets i millorar la situació de les víctimes com a mesures de reparació. D'altra banda, mitjançant la figura jurídica del litigi estratègic, promovem reformes legals per preveure la repetició de les vulneracions dels drets humans.

Algunes mesures de reparació que desenvolupem des del SAIDAVI són les següents: ajudar les víctimes a millorar la seva situació, afrontar les conseqüències de la violència, reconèixer la dignitat de les víctimes, reconèixer la responsabilitat de l'Estat (violència institucional), reconèixer els drets dels afectats, restablir la confiança en la

societat i en les institucions i mostrar solidaritat vers les vulneracions socials que es materialitzen en situacions individuals i/o familiars.

En conclusió, la litigació estratègica és una eina que combina l'acció legal i la psicosocial (les dues centrades en la mateixa persona) amb la comunicació als mitjans, les xarxes i/o la mobilització al carrer, amb l'objectiu de generar canvis positius en la defensa dels drets humans.

2.

ATENCIÓ PSICOJURÍDICA I CASOS

A. INTERVENCIÓ DEL SAIDAVI

Al llarg del 2016, el SAIDAVI va rebre un total de trenta-nou sol·licituds d'actuació en presumptes vulneracions de drets humans en situacions de violència institucional en el marc del sistema penal. Respecte a aquestes sol·licituds, el servei ha dut a terme tasques d'atenció i assessorament, visites periòdiques a centres penitenciaris, accions comunicatives i derivacions a altres entitats expertes en àmbits concrets.

El servei ha assumit com a propis un total de catorze casos, en què s'ha responsabilitzat de la representació jurídica de les persones afectades i els ha proporcionat un acompanyament psicossocial. Pel que fa a la resta de casos, s'han dut a terme intervencions jurídiques, psicossocials o comunicatives puntuals.

Els catorze casos implicaven divuit persones (cinc dones i tretze homes). D'aquests casos, set han tingut lloc en l'espai públic, dos en el context de reunió o manifestació i quatre en l'àmbit penitenciar.

CAS 1

Un home de trenta-sis anys va patir lesions al cap en rebre un cop amb la defensa policial per part d'un agent de la Brigada Mòbil dels Mossos d'Esquadra el 27 de maig de 2014, consistents en la fractura del pavelló auricular esquerre.

Pedro Mata - Fotomovimiento

Aquesta persona va sortir de treballar, va agafar la bicicleta i es va dirigir cap a la zona de manifestació de protesta pel Centre Social Autogestionat Can Vies, en què hi havia un important dispositiu policial. Va arribar a l'alçada d'un cordó de policia amb la bici i dos agents, sense intercanviar cap paraula i sense cap motiu que pogués justificar la seva actuació, van començar a colpejar-lo amb la defensa policial. Un d'aquests cops va ser directe al cap, amb una trajectòria

de dalt a baix. Aquest moment va quedar recollit per un fotògraf del col·lectiu Fotomovimiento, cosa que va permetre identificar l'agent implicat a través del número operatiu de la policia (NOP) i de la seqüència de fotografies, en què es pot veure perfectament l'actuació.

Des d'Irídia portem l'acusació popular d'aquest cas, el judici del qual tindrà lloc el proper 21 de juny de 2017 a l'Audiència Provincial de Barcelona.

És important destacar que la fiscalia va sol·licitar en l'escrit d'acusació tres anys de presó per a l'agent per un delicte de lesions, i en les acusacions particular i popular sol·licitem per a l'agent sis anys de presó i quatre d'inhabilitació especial d'ocupació o càrrec públic.

CAS 2

Raquel E. F. va morir la matinada del 10 a l'11 d'abril de 2015, quan estava classificada en règim d'aïllament al Centre Penitenciari Brians 1. El procés penal que es va obrir quan va morir va determinar que el motiu de la mort va ser el suïcidi. Tot i així, la seva filla, amb la representació de l'equip jurídic del nostre servei, va decidir imposar una reclamació patrimonial administrativa pel dany causat, ja que, tal com ho entenem, tant els responsables mèdics, com els funcionaris i els directius del Departament Especial de Règim Tancat (DERT) de dones de la presó de Brians 1 eren coneixedors de les idees suïcides i de les autolesions que es va practicar durant els sis mesos anteriors a la seva mort (temps durant el qual va estar en règim d'aïllament de manera continuada). Entenem que ni l'equip directiu de Brians 1, ni els responsables del DERT, ni la psicòloga del centre ni l'equip mèdic i psiquiàtric van actuar amb la diligència amb què haurien d'haver-ho fet.

Malgrat les proves que es van trobar en el marc d'aquest procediment administratiu, el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya va decidir desestimar la reclamació de responsabilitat patrimonial administrativa. Recentment, hem presentat una demanda contenciosa administrativa contra la Generalitat. De la mateixa manera, el Sistema de Registre i Comunicació de Situacions de Violència Institucional (SIRECOVI) de l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans (OSPDH) de la Universitat de Barcelona (UB) ha

traslladat el cas al Relator Especial de les Nacions Unides sobre la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants.

L'objectiu d'aquest procediment va ser des del primer moment generar un procés de reparació que buscava principalment que es pogués dur a terme debat públic sobre el dany que l'aïllament provoca a les persones i sobre l'anacronisme i la ineficàcia d'aquest tipus de règim. De la mateixa manera, es pretenia que l'administració reprengués mesures en situacions que poguessin ocórrer en el futur. Malgrat tot, dues dones més han mort al mateix departament especial de la presó de Brians 1 des que va morir la Raquel.

CAS 3

Una dona de 61 anys va ser agredida el 27 de desembre de 2015 per un guàrdia de seguretat privada a l'andana de l'estació de RENFE de Plaça Catalunya quan estava gravant una actuació de diversos agents de seguretat privada amb un grup de venedors ambulants, ja que considerava que l'actuació era contrària a la llei.

Un dels agents de seguretat privada es va apropar a la dona i li va donar un cop amb la defensa a la mà amb què estava gravant. Això va fer que a la dona li caigués el mòbil a terra i li va causar una fractura de la falange distal del primer dit de la mà esquerra.

En aquesta causa, l'equip jurídic del SAIDAVI representa la persona agredida en un procés jurídic que està incoat pel Jutjat d'Instrucció Número 31 de Barcelona. L'agent de seguretat privada resta en qualitat d'investigat en el procediment.

CAS 4

Un activista dels moviments socials,

Joaquín Gimeno, que estava imputat en una causa penal a l'Audiència Nacional que posteriorment es va arxivar, va denunciar, amb la representació lletrada de l'equip jurídic del SAIDAVI, dos agents de la policia nacional per haver-lo coaccionat perquè fos confident de la policia. A partir del 15 de gener de 2016, dia en què un dels agents es va fer passar per periodista i va prendre contacte amb ell, van tenir lloc diverses trobades entre aquestes persones. El clima permanent d'intimidació, les al·lusions contínues al procediment penal i la suposada capacitat que tenien d'incidir-hi (tant positivament com negativa), el fet de veure's obligat a participar en uns encontres en què no volia fer-ho i el fet que li ordenessin facilitar informació sobre entitats associatives de Barcelona van tenir fortes repercussions psicològiques en Joaquín, com ara ansietat, insomni i por de manera continuada. Això li va provocar tot tipus d'alteracions en el seu dia a dia, en el seu comportament i en les activitats que duia a terme quotidianament, ja que se sentia observat.

La querella va ser admesa a tràmit pel Jutjat d'Instrucció Número 2 de Barcelona i els dos agents resten en qualitat d'investigats en el procediment.

CAS 5

Una dona de 29 anys va denunciar una situació de maltractament al departament especial de la presó de Brians 1. Entre els diferents fets, va denunciar que la van tenir lligada durant dos dies en una sala de contenció mecànica. Així mateix, diversos funcionaris de presons van presentar una denúncia en contra d'ella. La denúncia va ser arxivada sense que es dugués a terme una investigació adequada, i el mateix va passar amb la queixa per maltractaments rebuts presentada al Jutjat de Vigilància Penitenciària Número 2 de Catalunya. En els

propers mesos, aquesta dona s'enclarà a un judici com a acusada.

Aquest procediment és important per analitzar la manca d'investigacions efectives per denúncies de tortura o maltractaments en presons i la diferència de la investigació de la denúncia presentada pels funcionaris respecte de la presentada per la interna.

CAS 6

El 25 de maig de 2016, el periodista de la Directa Jesús Rodríguez va ser agredit per un agent de la Brigada Mòbil dels Mossos d'Esquadra mentre cobria una de les manifestacions per al desallotjament del centre social Banc Expropiat, ubicat al barri de Gràcia de Barcelona. Després d'identificar-se com a periodista i mentre estava dempeus a la paret per no dificultar l'actuació policial (com la resta de periodistes), un dels agents que formava part del cordó policial li va donar un cop a la cama dreta amb el bastó policial. Jesús Rodríguez va intentar marxar corrent i l'agent el va perseguir i el va tornar a pegar amb el bastó, aquesta vegada a la mà esquerra, cosa que li va provocar una fractura obliqua de la falange proximal del quart dit. Actualment no ha recuperat la mobilitat del dit i està pendent d'una nova intervenció quirúrgica. Cal destacar que aquest periodista està especialitzat en l'àmbit policial, judicial i de drets humans. En un dels vídeos gravats que es van aportar a la causa es veu clarament com l'agent es dirigeix cap a ell per donar-li un cop sec a la mà.

La querella presentada per l'equip jurídic del SAIDAVI va ser admesa a tràmit pel Jutjat d'Instrucció Número 15 de Barcelona, després que es duguessin a terme diverses diligències d'investigació, entre elles, la declaració de l'agent en qualitat d'investigat.

CAS 7

Un home de 27 anys va entrar a la presó de Brians 1 a mitjans de 2014 i, des d'aleshores, va ser classificat en primer grau de tractament penitenciari. Durant la seva estada al DERT es va intentar suïcidar diverses vegades i se'l va haver de traslladar a l'hospital en una ocasió. A més, ha patit atacs psicòtics. Atesa la seva situació i a causa dels maltractaments patits per part dels funcionaris, va demanar el trasllat a un altre centre penitenciari per no estar sol en una cel·la.

El 25 de maig de 2015, l'equip del SAIDAVI va presentar un escrit de queixa a la Direcció General de Serveis Penitenciaris en què demanava que es retirés la classificació de primer grau i que fos traslladat al mòdul ordinari.

A conseqüència de la queixa interposada, aquest home va ser traslladat de mòdul i va quedar fora del DERT durant unes setmanes. Posteriorment, el 27 d'octubre de 2016, se li va comunicar que havia de tornar al DERT durant sis mesos més.

En tota la seva estada al DERT no va dur a terme cap activitat, no va conviure amb altres interns i va ser focus de maltractaments físics i psíquics, incloses pressions per part dels funcionaris perquè deixés de contactar amb els operadors jurídics de drets humans.

Finalment, el 23 de gener de 2017 va ser traslladat al DERT de la presó de Brians 2, cosa que millorava la seva situació. La importància d'aquest cas radica en les conseqüències perniciososes que genera mantenir una persona en règim tancat durant llargs períodes de temps. En aquest cas, el nostre servei ha treballat de manera conjunta amb el SIRECOVI de l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans (OSPDH) de la Uni-

versitat de Barcelona (UB).

CAS 8

El 16 de juliol de 2016 cap a les deu de la nit, un home de trenta-cinc anys era a la Rambla de Catalunya de Barcelona; anava cap a la parada de metro de Plaça Catalunya perquè havia vist a diversos policies que venien des de darrere contra ell i contra altres persones, perquè els havien considerat venedors ambulants. Quasi a l'alçada del metro, cap a Canaletes, se'ls va acostar un altre grup d'agents, aquests de paisà, i un d'ells, sense previ avís, li va donar un cop de peu molt fort a la cama esquerra, cosa que li va provocar un dolor molt intens des del moment de l'agressió. El cop de peu va ser net, en cap cas formava part d'un intent de reducció conforme als protocols establerts.

Com a conseqüència dels fets, aquest home va patir una fractura equivalent bimalleolar al turmell esquerre. Se li va dur a terme una intervenció quirúrgica en què li van posar una placa al turmell.

La denúncia presentada per l'equip jurídic del SAIDAVI va ser admesa a tràmit pel Jutjat d'Instrucció Número 21. Actualment, l'agent es troba en qualitat d'investigat en el procediment.

CAS 9

El 30 de juny de 2016, cap a dos quarts de sis del matí, un home de trenta-sis anys tornava a casa en bicicleta per la Rambla de Barcelona, a pocs metres de la Unitat Territorial de la Guàrdia Urbana del Districte de Ciutat Vella. A aquesta alçada, un conductor de cotxe es va enfadar amb ell i van tenir una discussió forta i un forcejament.

La persona amb la qual va discutir era un agent de la Guàrdia Urbana de Barcelona que es disposava a entrar a tre-

ballar. Amb l'ajuda d'altres agents uniformats el van traslladar a la comissaria i el van deixar a la sala d'espera mentre en tramitaven la detenció. Al cap d'uns minuts, l'agent va acudir a la sala d'espera i va començar a cridar i a colpejar l'home de manera repetida sense cap motiu. Aquests fets van ser gravats en àudio per la persona afectada. Posteriorment va ser detingut i denunciat per un delictes d'atemptat a agents de l'autoritat.

Es va presentar una querella que va ser admesa a tràmit pel Jutjat d'Instrucció Número 27 de Barcelona. Actualment, l'agent es troba en qualitat d'investigat en el procediment.

CAS 10

El 4 d'agost de 2016, un adolescent de quinze anys i un de setze jugaven amb els seus amics a un parc de Mollat del Vallès, al costat de casa seva i prop d'una moto. Se'ls van acostar dos agents dels Mossos d'Esquadra i els van demanar la documentació. Un d'ells els va dir que no portava la documentació a sobre i que la tenia a casa (que era a molt pocs metres d'on eren). Els agents li van indicar que, si no tenia la documentació, l'haurien de detenir a efectes d'identificació, i l'adolescent es va queixar pel fet que el domicili era just al costat.

Un dels agents es va posar molt agressiu, el va agredir a la cara i el va fer entrar al cotxe de manera molt violenta. L'altre menor, amic del primer, es va queixar de la situació i també va ser detingut.

Els pares del menor van interposar una denúncia i posteriorment l'equip jurídic del SAIDAVI en va assumir la representació jurídica. Actualment, els dos agents es troben en qualitat d'investigats en el procediment.

CAS 11

El 13 de setembre de 2016, un home de quaranta-quatre anys era al centre comercial Maremagnum de Barcelona duent a terme venda ambulant, quan van arribar més de deu agents de la policia portuària. L'home va sortir corrent amb un company. Un agent el va interceptar amb la moto i un altre el va agredir a la cama i li va donar un cop a la boca que li va provocar un impacte a les dents incisives. El van emmanillar i el van traslladar a comissaria.

L'home explica que, quan era a la comissaria, li van treure la roba, el van ficar en un calabós, el van fer estirar a terra i un policia li va posar un peu a la cara que li va provocar una hemorràgia lleu al nas. Posteriorment, va ser tornat a colpejar a la comissaria.

L'equip jurídic del SAIDAVI va presentar una denúncia per aquests fets i ac-

tualment resta a l'espera que sigui admesa o arxivada.

CAS 12

La nit del 8 d'octubre de 2016, diversos agents dels Mossos d'Esquadra van desallotjar una parella jove (vint-i-sis i vint-i-vuit anys) i els seus dos fills (de quatre i de sis) de l'immoble en què es trobaven des del dia anterior i al qual havien accedit amb un pagament previ i amb la creença que podien restar-hi. Els agents van actuar sense autorització judicial i sense tenir en compte l'actuació prèvia de la Guàrdia Urbana de la localitat, que els havia indicat que rebrien una citació per part del jutjat per un presumpte delictes d'usurpació, ja que l'immoble va resultar ser propietat de la Sareb (coneguda com la «mala banca»).

La família va ser desallotjada per la força i sense que se li oferís cap alter-

nativa habitacional, malgrat la clara situació de vulnerabilitat, i l'home, juntament amb una altra persona que es trobava donant suport a la família, va ser detingut (tot i que no es trobava dins l'immoble, sinó fora).

Davant la gravetat dels fets, Irídia, juntament amb la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) i l'Observatori de Drets Econòmics Socials i Culturals (DESC), va presentar una querella al Jutjat d'Instrucció i va fer pública la situació als mitjans de comunicació. L'admissió de la querella està pendent de resolució per part del tribunal. El nostre centre va proporcionar un acompanyament psicossocial als diferents membres de la família durant setmanes perquè superessin la situació viscuda.

CAS 13

Y. B. Z. va ser classificat en primer grau de tractament penitenciari. El 21 d'oc-

tubre de 2016 va ser destinat al DERT per un període de tres mesos per una sanció rebuda per haver-li trobat a la cel·la diversos objectes prohibits durant un registre de cel·la en què ell no hi era present.

Abans de ser traslladat al DERT, denuncia que va rebre agressions físiques per part dels funcionaris a la sala anomenada «el despatx», lloc de custòdia abans dels trasllats al DERT.

Un cop traslladat al règim tancat, Y. B. Z. va viure diversos episodis de maltractaments físics i psíquics. Mentre uns funcionaris li entregaven el menjar, altres aprofitaven que entren a la cel·la per colpejar-lo. Davant les lesions presentades (hematomes a l'ull), es va presentar el metge de la presó per receptar-li unes gotes. Quan el metge especialista (traumatòleg) el va visitar, les lesions ja s'havien curat.

Els insults i el menyspreu cap a l'intern eren diaris i formaven part de la «rutina» del comportament dels funcionaris cap als interns del departament especial. En una ocasió, el 6 de novembre de 2016, un dels funcionaris del DERT, amb senyals clars d'embriaguesa, va traslladar Y. B. Z. a una cel·la per deixar-l'hi tancat durant diverses hores mentre els funcionaris sopaven, fins que va arribar un altre funcionari i l'en va treure per traslladar-lo a la seva cel·la.

El dia en què es van acabar els tres mesos de classificació, li van comunicar verbalment que havia de restar divuit dies més al DERT. No se li va oferir cap tipus d'explicació ni se li va entregar cap resolució en què s'acordés el que li van dir. Quan Y. B. Z. preguntava sobre el tema, els funcionaris contestaven amb evasives i amb frases violentes com «o calles d'una puta vegada o et trenco la cara».

Tono Carbajo - Fotomovimiento

Els funcionaris que actuaven d'aquesta manera no portaven mai el número d'identificació a l'uniforme, per tal que no fos visible pels interns que, a més, en desconeixien els noms.

Després de l'actuació lletrada, l'intern va ser traslladat al règim ordinari i va ser classificat a segon grau de tractament, de manera que va abandonar el DERT. Els fets no s'han denunciat judicialment pel temor de l'intern a les represàlies.

CAS 14

La nostra entitat va presentar una queixa juntament amb la plataforma ciutadana Tanquem els CIE al Jutjat de Vigilància Penitenciària pels fets ocorreguts al Centre d'Internament d'Estrangers a les nou del vespre de l'1 de novembre i a les quatre del 2 de novembre de 2016. Va arribar al jutjat de control que hi havia indicis que existien elements irregulars i eventualment delictius en l'actuació policial que es va dur a terme per agents destinats al CIE del torn de tarda i de nit. Segons van manifestar els interns, es van produir un número important d'agressions a les persones mentre eren traslladades des del pati a les seves cel·les, a les escales

que donen accés al primer pis, conjuntament amb unitats antidisturbis del cos de la Policia Nacional. Posteriorment, gràcies a una resolució de la fiscalia, vam poder saber que precisament aquest era l'únic lloc en què no hi havia càmeres de tots els llocs del CIE en què van ocórrer els fets.

No hem rebut resposta d'aquesta queixa per part del Jutjat d'Instrucció Número 30 de Barcelona, que controla el CIE.

Tono Carbajo - Fotomovimiento

3.

VULNERACIONS DE DRETS HUMANS

En aquest apartat volem analitzar des d'una perspectiva dels drets humans les polítiques públiques i les pràctiques en matèria de prevenció dels drets humans. Ens centrarem en les qüestions que hem detectat durant el nostre primer any de servei. Per bé que entenem que la nostra tasca és necessària, el nostre objectiu principal és aconseguir, juntament amb altres entitats de defensa dels drets humans, que es produeixin canvis en aquestes polítiques i pràctiques per elevar els estandards de protecció de drets humans a la nostra societat.

La metodologia que hem decidit emprar per dur a terme aquesta anàlisi parteix de la classificació entre sistema penal estàtic (la normativa) i sistema penal dinàmic (operadors del sistema penal) pròpia de la sociologia jurídica penal.

A. NORMATIVA

En termes generals, volem destacar que no existeixen normes específiques que contemplin mesures integrals per abordar la problemàtica de la violència institucional. És per això que des de l'enti-

tat volem abordar un procés ampli que permeti realitzar un Pla Integral contra la Violència Institucional. Dit això, des- taquem, a continuació, alguns dels ele- ments més rellevants de la normativa

estatal, catalana i municipal en relació amb l'activitat del nostre servei.

Antonio Litov - Fotomovimiento

A.1. ESTATAL

L'última reforma del Codi penal, aprovada el 2015, introdueix elements que tenen conseqüències especials des d'una perspectiva de drets humans, tal com han denunciat múltiples entitats. A continuació n'assenyalem alguns dels més destacats:

- La introducció de la presó permanent revisable pot generar situacions en què es vulneri l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans, que prohibeix les penes o els tractes cruels, inhumans o degradants.
- La supressió de les faltes i la conversió d'aquestes en delictes lleus està tenint conseqüències importants en l'exclusió social de totes les persones que no tenen la nacionalitat espanyola, cosa que genera processos discriminatoris en què situacions lleus estan obstaculitzant l'accés als drets d'una part de la població.
- La redacció de l'article 550 del Codi penal sobre el delictes d'atemptat a l'autoritat genera inseguretats jurídiques atesa l'amplificació del contingut.

La Llei orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana vulnera els drets civils i polítics de la ciutadania. Nombroses entitats s'hi han posicionat des de l'aprovació, però en volem destacar alguns elements:

- L'article 36.6, que imposa sancions que oscil·len entre els 601 euros i els 30.000 per «la desobediència o la resistència a l'autoritat o als seus agents en l'exercici de les seves funcions, quan no siguin constitutives de delictes, així com la negativa a identificar-se a requeriment de l'autoritat o dels seus agents o l'al·legació de dades falses o inexactes en els processos d'identificació», és completament desproporcionat.
- L'article 36.23 imposa sancions que oscil·len entre els 601 euros i els 30.000 per l'«ús no autoritzat d'imatges o da-

des personals o professionals d'autoritats o membres de les forces i cossos de seguretat que pugui posar en perill la seguretat personal o familiar dels agents, de les instal·lacions protegides o en risc l'èxit d'una operació, amb respecte al dret fonamental de la informació». Aquest article genera a la pràctica una gran situació d'inseguretats jurídica.

La Llei general orgànica penitenciària 1/1979, de 26 de setembre, i els reglaments que inclou, haurien de ser revisats. En tot cas, considerem que és urgent revisar tant la pròpia llei com el reglament penitenciari en relació amb l'aïllament penitenciari. El règim d'aïllament que construeixen ambdues normes no està adequat a la normativa internacional en matèria de drets dels reclusos, en concret, amb les Regles Mímines de las Naciones Unidas per al Tractament dels Reclusos («Regles Nelson Mandela»).

- El règim de vida que imposen els articles 93 i 94 del Reglament Penitenciari, que preveu l'aïllament prolongat, genera situacions que podrien vulnerar l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans i podrien ser considerats com tractes i/o penes cruels, inhumanes o degradants.
- El Reial decret 419/2011, de 25 de març, pel qual es modifica el Reglament Penitenciari, aprovat pel Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, introdueix de manera reglamentària la normativa relativa al Fitxer d'Interns d'Especial Seguiment (FIES). Els règims de vida que s'imposen a una gran part dels interns classificats en aquest informe podrien vulnerar l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans i podrien ser considerats com tractes i/o penes cruels, inhumanes o degradants.

A.2. CATALANA

L'Ordre circular 5/2001, per la qual s'aprova el programa marc d'intervenció en els DERT de Catalunya, suposa l'ordenació a nivell català del règim d'aïllament previst per la normativa estatal. Aquesta normativa, que preveu l'aïllament prolongat, genera situacions que podrien vulnerar l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans i podrien ser considerats com tractes i/o penes cruels, inhumanes o degradants. Aquesta normativa ha de ser revisada i hauria d'incloure les recomanacions que s'aprovin els propers mesos en el marc del Grup de Treball sobre el Règim d'Aïllament dels Departaments Especials de Règim Tancat que té lloc en el marc de la Comissió de Justícia (CJ) del Parlament de Catalunya.

L'Ordre circular 1/11 sobre estrangers en els centres penitenciaris genera un sistema de tractament específic i discriminatori per a les persones estrangeres que compleixen una pena privativa de llibertat, ja que fa que les persones que no tenen la situació regularitzada o les

que, per la condemna que se'ls ha imposat, podrien acabar tenint-la, no accedeixin en igualtat de condicions que els nacionals als beneficis penitenciaris, com ara als permisos de sortida, al tercer grau, a la llibertat condicional, etc.

Pedro Mata - Fotomovimiento

A.3. MUNICIPAL

AJUNTAMENT DE BARCELONA

L'Ordenança de mesures per fomentar i garantir la convivència ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona sanciona conductes que tenen a veure amb l'espai públic d'una manera més dura que la Llei de seguretat ciutadana en alguns aspectes. Així mateix, entenem que cal que s'obri un procés per acordar un nou model de gestió de l'espai públic que sigui més eficaç, menys punitiu i més respectuós amb els drets humans. Destaquem alguns dels elements que considerem més lesius de la normativa i en relació amb les matèries en què treballa la nostra entitat:

- L'article 39 sanciona d'una manera més dura que la Llei de seguretat ciutadana l'«oferiment, la sol·licitud, la negociació o l'acceptació de serveis sexuals retribuïts a l'espai públic, quan aquestes conductes es duguin a terme en espais situats a menys de dos-cents metres de distància de centres docents o educatius en els que s'imparteixen ensenyaments del règim general del sistema educatiu».
- L'article 79.2 sanciona amb multes d'entre 1.500 i 3.000 euros la desobediència lleu a agents de l'autoritat, no penal, cosa que és totalment desproporcionada.

B. POLICIA

B.1. POLICIA NACIONAL

Des del mes de novembre de 2016 s'ha detectat una presència permanent d'unitats antiavalots de la Policia Nacional al Centre d'Internament d'Estrangers (CIE) de Barcelona. En la queixa que vam presentar juntament amb Tanquem els CIE, vam sol·licitar que se'n prohibís la presència al centre. No obstant això, no n'hem rebut cap resposta. En tot cas, entenem que la presència dels agents antiavalots hauria d'estar regulada. Aquest tema no està regulat pel Reglament de funcionament i règim interior dels centres d'internament d'estrangers i aquesta situació genera un marge per a l'arbitrarietat important que té implicacions directes en els drets de les persones detingudes.

Es continuen produint controls policials basats en criteris de perfil ètnic des de la Brigada d'Estrangeria de la Policia Nacional i, a vegades, es produeixen en espais de socialització de les persones afectades.

La Llei d'estrangeria preveu la possibilitat que es realitzin detencions de persones estrangeres amb una ordre d'expulsió per procedir a deportar-les. No només considerem que és fonamen-

tal que existeixi un marc clar de garanties per a aquest tipus de procediments, sinó que la pràctica actual que segueix la Policia Nacional vulnera els drets de les persones que es detenen per ser deportades en procediment exprés:

- No es garanteix el dret a la defensa de les persones detingudes, ja que en la majoria dels casos no tenen assistència lletrada.
- Es fan servir enganys per procedir a detenir les persones que seran sotmeses a la deportació exprés. En diverses ocasions ens han explicat que reben trucades de comissaria i els demanen que hi vagin per «un tema que els interessa» i d'aquesta manera s'aprofita la situació per deportar-los.
- La Policia Nacional en moltes ocasions deporta persones amb ordres d'expulsió vigents des de fa temps sense tenir en compte que la situació pot haver canviat des que es va dictar l'ordre en qüestió. En no haver-hi control judicial, la Policia Nacional hauria d'extremar les precaucions per no vulnerar,

entre d'altres, l'article 8 del Conveni Europeu de Drets Humans relatiu a la protecció de la vida en família.

Hem detectat que la situació que s'exposa en el Cas 4 d'aquest procediment, és a dir, el fet d'utilitzar la situació de vulnerabilitat que genera un procediment penal per pressionar les persones que actuen com a informants del cos de policia, no és una pràctica aïllada en la Brigada d'Informació de la Policia Nacional.

El cos de la Policia Nacional no té els mecanismes adequats per assegurar la independència de les investigacions en què hi ha implicats agents del propi cos policial.

B.2. MOSSOS D'ESQUADRA

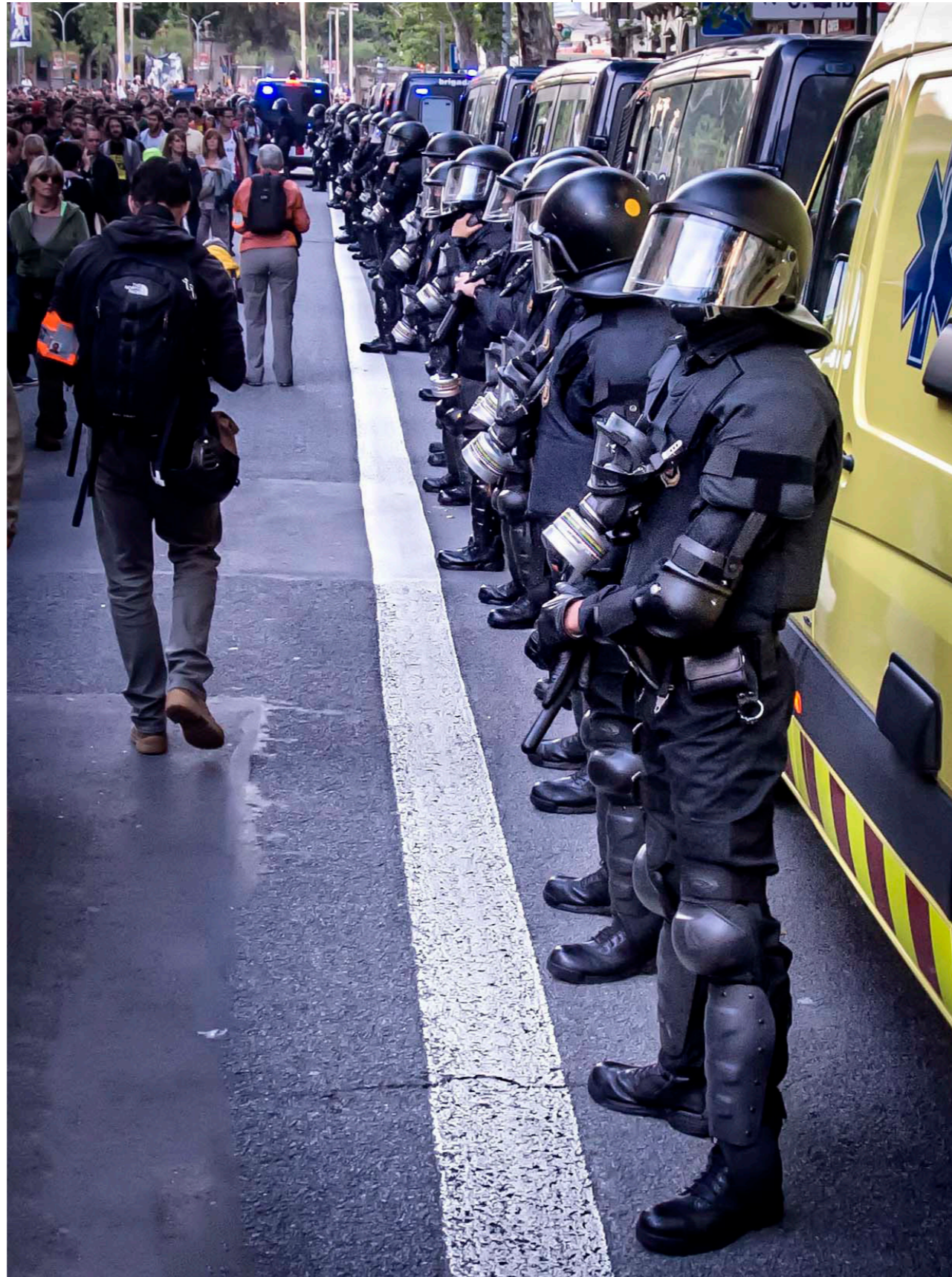
Hem detectat que la Divisió d'Afers Interns del cos de Mossos d'Esquadra no actua amb la diligència adequada en investigacions que impliquen agents del cos. Durant els últims anys s'han produït situacions en què aquesta divisió no ha facilitat la investigació de fets greus que han implicat agents dels Mossos d'Esquadra.

En relació als casos que s'han assumit des del nostre servei que han implicat agents dels Mossos d'Esquadra, cal destacar que:

- No s'han adoptat mesures cautelars contra els agents implicats en el Cas 1, encara que hi ha proves concloents que indiquen que aquest agent va actuar en contra del reglament intern en colpejar al cap de manera directa un ciutadà amb la defensa policial.
- En el cas esmentat, l'agent implicat ha estat identificat gràcies a unes fotografies que van captar el número operatiu de la policia (NOP) que les unitats antiavalots porten a l'esquena, però si el fotògraf en qüestió no hagués registrat aquest número, els fets haurien quedat impunes, perquè per la part de davant, que és la que normalment queda a la vista de les persones, és impossible identificar-lo.
- Malgrat que en el Cas 10 s'han processat dos agents dels Mossos en qualitat d'investigats per haver detingut il·legalment i agredir dos menors d'edat, la Divisió d'Afers Interns no s'ha posat en contacte amb les famílies per aclarir els fets. Tampoc ho han fet en el Cas 1 ni en el 13.

La Direcció General dels Mossos d'Esquadra no té previst cap canal de col·laboració amb les entitats de defensa dels drets humans que treballem en casos de violència institucional. Entenem que les entitats podem jugar un paper clau perquè les institucions millorin les seves pràctiques de control intern i de respecte envers els drets humans.

La Direcció General dels Mossos d'Esquadra ha realitzat una

Jorge Lizana - Fotomovimiento

interpretació restrictiva de la Llei d'enjudiciament criminal que transposava la Directiva 2012/13/UE, del Parlament Europeu i del Consell, de 22 de maig de 2012, sobre el dret a la informació de les persones detingudes. De fet, el Tribunal Constitucional recentment s'ha pronunciat en una sentència en què ha atorgat l'empara a un ciutadà a l'advocat del qual se li va denegar l'accés a l'expedient policial obert després que el detingués la Guàrdia Civil. En la petició d'empara s'al·legava que l'accés a l'expedient policial era un dret exigible d'acord amb l'article 7 de la Directiva 2012/13/UE, tot i que aquesta norma

encara no s'havia incorporat a l'ordenament jurídic espanyol en el moment en què els fets van ocórrer.

Hem detectat que en el funcionament del cos policial existeixen criteris de selectivitat policial que es basen en criteris ètnics.

B.3. GUÀRDIA URBANA DE BARCELONA

Hem detectat que les situacions en què hi ha una major probabilitat que hi hagi violència institucional són les situacions que envolten la gestió de l'espai públic i, més concretament, les relacionades amb la venda ambulants i els horaris nocturns al Districte de Ciutat Vella.

Hem detectat que en el funcionament quotidià del cos policial existeixen criteris de selectivitat policial que es basen en criteris ètnics.

Un estudi sobre l'aplicació de l'ordenança del civisme ha establert recentment que l'any 2016 el 50% de sancions

que es van imposar en base a aquesta ordenança van ser per venda ambulants. Vam detectar que hi ha una sobrerrepresentació punitiva en relació amb la resta d'articles de la mateixa ordenança.

La Unitat de Deontologia i Afers Interns de la Guardia Urbana de Barcelona ha avançat al llarg d'aquest any per investigar adequadament les denúncies de casos de violència institucional que puguin implicar agents del cos de la Guàrdia Urbana. No obstant això, aquests mecanismes s'han de perfeccionar, especialment pel que fa a la cerca de prova d'ofici amb la rapidesa necessària.

C. FISCALIA

Hem detectat una manca de voluntat proactiva per part de la fiscalia en la investigació de denúncies que tinguin a veure amb la violència institucional. És a dir, en aquells casos en què es denuncien delictes que tenen a veure amb la violència institucional no es donen ni

l'impuls processal ni tampoc els passos necessaris per assegurar la prova de la manera més ràpida possible.

D'entre tots els casos que portem des de la nostra entitat, la fiscalia només ha intervingut durant la fase d'instrucció

en un d'ells (Cas 4) i ho ha fet per sol·licitar el sobreseïment de la causa. En la resta de casos, l'impuls processal i el pes de l'acusació, malgrat tractar-se de casos especialment sensibles perquè hi ha implicats funcionaris públics, l'està portant la nostra entitat en exclusiva.

Manuel Roldán - Fotomovimiento

D. PODER JUDICIAL

Hem detectat que els jutges i les jutgeses no actuen amb la celeritat suficient davant denúncies relatives a situacions de violència institucional pel que fa a la conservació de proves indicades en la denúncia o en la querrela. Així mateix, tampoc no hem detectat una activitat

especialment proactiva en la investigació d'aquest tipus de delictes. La celeritat en la investigació és clau en aquest tipus de delictes, ja que en molts casos l'única prova pot ser que siguin exclusivament imatges gravades per càmeres de seguretat que pot ser que s'esborrin al cap de quinze dies o d'un mes. És important destacar que en altres supòsits és la pròpia policia l'encarregada de conservar aquestes imatges. Ara bé, en casos de violència institucional, la responsabilitat habitualment recau en la víctima o, si s'escau, en l'entitat que hi estigui treballant.

Hem detectat entre els jutges i jutgeses una manca de formació relativa als mecanismes per a la investigació efectiva d'aquest tipus de delictes i, més concretament, relativa al Protocol d'Istanbul, el Manual per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, inhumans o degradants, que és el primer document conjunt de regles per documentar la tortura i les seves conseqüències, adoptat per l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans l'any 2000.

E. INSTITUT DE MEDICINA FORENSE

Hem detectat que a l'Institut de Medicina Forense de Catalunya hi ha una manca de formació relativa als mecanismes per a la investigació efectiva d'aquest tipus de delictes i, més concretament, relativa al Protocol d'Istanbul, el Manual per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, inhumans o degradants, que és el primer document conjunt de regles per documentar la tortura i les seves conseqüències, adoptat per l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans l'any 2000.

Hem detectat que en els delictes relacionats amb la violència institucional en què l'impacte psicològic és una de les conseqüències habituals, no es realitza, en la gran majoria d'ocasions, una anàlisi d'aquest impacte psicològic quan es duu a terme un peritatge mèdic.

F. PRESONS

El dany psicològic que l'aïllament penitenciari prolongat provoca a les persones preses podria constituir una pena o tractament cruel inhumà i degradant prohibit en l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans.

En el Cas 2, vam detectar una aplicació incorrecta del Protocol per a la prevenció del suïcidi, encara que la Conselleria de Justícia no n'ha assumit la responsabilitat per aquest cas. Igualment, mostrem la nostra preocupació pel que fa la sobrerrepresentació de suïcidis que existeix en el règim d'aïllament (la xifra arriba a ser fins a tres vegades més alta que els que es produeixen en el règim ordinari).

Hem detectat que la manca de mecanismes adequats per denunciar situacions de violència institucional i la por a les represàlies que puguin sorgir-ne són, en moltes ocasions, les raons per les quals les persones preses no volen denunciar fets que podrien constituir un delictes.

El dret a la defensa de les persones privades de llibertat es veu reduït perquè no existeix un mecanisme mitjançant el qual si una persona presa designa un lletrat davant de l'administració, aquesta persona pugui notificar al professional les sancions, denegacions de permís, etc. A la pràctica, aquesta situació d'indefensió fomenta la possibilitat que es prenguin decisions arbitràries.

En el Cas 2, vam detectar que la investigació d'ofici que s'havia obert després de la mort de Raquel E. F. presentava grans deficiències, ja que no s'hi havien incorporat elements clau per analitzar

els fets com l'expedient disciplinari i mèdic d'aquesta persona en els sis mesos previs a la seva mort. En el marc del procés indicat com a conseqüència de la reclamació patrimonial que vam interposar per part nostra es van poder conèixer extrems molt importants que s'havien oblidat en la investigació d'ofici.

La Direcció General de Serveis Penitenciaris ha mostrat una bona predisposició cap a les entitats de defensa de drets humans pel que fa a la investigació adequada de les denúncies de casos de violència institucional en què hi pugui haver implicades persones que formin part del funcionariat de presons. No obstant això, aquests mecanismes s'han de perfeccionar, especialment en relació amb la prova d'ofici amb la rapidesa necessària.

4.

RECOMANACIONS

Des del treball específic en matèria de violència institucional, en col·laboració amb altres organitzacions de la Coordinadora para la Prevención y Denuncia de la Tortura (CPTD), volem destacar que a l'estat espanyol no existeixen polítiques públiques en matèria de prevenció de la violència institucional. De moment no ha existit voluntat política d'abordar aquest fenomen i és per aquesta raó que la nostra recomanació principal, dirigida als organismes de la societat civil, als organismes professionals de la justícia i als partits polí-

tics, és que és necessari implementar a nivell estatal, autonòmic i municipal plans integrals contra la violència institucional que tractin reformes legislatives i normatives imprescindibles i que apostin de manera decidida per canviar les pràctiques actuals.

A continuació passem a fer les recomanacions principals que dirigim a cada una de les administracions i dels organismes implicats, conscients que moltes d'aquestes recomanacions s'haurien de tractar de manera integral i a mitjà termini.

A. ALS GRUPS PARLAMENTARIS DEL CONGRÉS DELS DIPUTATS:

Que procedeixin a la derogació urgent de la reforma del Codi penal efectuada l'any 2015 i que deroguin la Llei orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana. I que paral·lelament s'obri un procés per realitzar una reforma del Codi penal i de la Llei de seguretat ciutadana anteriorment esmentats en base al garantisme penal i mitjançant un diàleg amb les entitats de defensa dels drets humans.

Que aprovi la creació d'una comissió per estudiar les mesures eficaces per prevenir la violència institucional en què es treballi a fons la qüestió de manera suficient com per poder abordar el problema amb una perspectiva adequada.

Que es realitzi una modificació de la Llei d'estrangeria en què es tractin de manera urgent els punts següents:

- Que es derogui la Disposició addicional dècima de la Llei orgànica d'estrangeria 4/2000, reformada el 2015 de manera conjunta amb la Llei de seguretat ciutadana, a través de la qual es van aprovar les devolucions «en calent» a la frontera, que continuen essent contràries al dret internacional en matèria de devolució. També volem recordar

que l'article 33.1 de la Convenció de Ginebra de 1951 com a garantia imprescindible del dret d'asil indica que «Cap estat contractant podrà, per expulsió o devolució, posar de cap manera un refugiat a les fronteres dels territoris on la seva vida o la seva llibertat perilli per causa de la seva raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social, o de les seves opinions polítiques». De la mateixa manera, la Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumans o Degradants (article 3.1) prohibeix als estats part expulsar, tornar o extradir una persona a un altre estat «quan hi hagi raons fonamentades per creure que estaria en perill d'ésser sotmesa a tortura».

- Que s'implementin mecanismes de garantia per als processos de deportacions. Malgrat que les expulsions i devolucions poden afectar els drets fonamentals de les persones, actualment no hi ha cap mecanisme que garanteixi que aquests drets no es vulneraran en el procés de deportació. Recomanem que es creïn uns jutjats de garanties en els casos de deportació que siguin responsables d'analitzar, amb caràcter posterior a la vista en què la

Jorge Lizana - Fotomovimiento

persona s'expliqui amb assistència lletrada, si efectivament es compleixen els requisits legals perquè s'efectuï aquesta deportació en consonància amb el respecte als drets fonamentals.

- Que se suprimeixi la utilització de Centres d'Internament d'Estrangers i que així s'acabi amb la privació de llibertat de llarga durada com a mesura cautelar en els casos d'expulsió i sanció.

Que es tracti el debat sobre la necessitat, idoneïtat i dany que genera l'aïllament penitenciari, en consonància amb les normes de dret internacional. És necessari que es tracti amb profunditat la problemàtica de l'aïllament penitenciari, ja que es tracta d'una de les principals emergències en matèria de drets humans.

B. AL GOVERN DE L'ESTAT:

Que revisi els mecanismes i el funcionament de les unitats d'affers interns de la Policia Nacional perquè treballi amb més independència els casos que continguin denúncies o queixes en contra d'ells. A més a més, és imprescindible que aquestes unitats estiguin formades per agents formats correctament en drets humans i que se'ls proporcionin mecanismes per tenir un grau d'autonomia més alt en relació amb el cos.

Que generi un mecanisme específic per quan una persona interposi una denúncia a un agent policial, a efectes de garantir l'atenció correcta a aquesta persona i per tal que les unitats d'affers interns estiguin al corrent de la situació.

Que investigui de manera interna els fets denunciats en el Cas 4 relacionats amb les possibles coaccions de dos agents de la Policia Nacional a un activista per aconseguir que col·laborés. Així mateix, que prengui les mesures adequades perquè aquest tipus de situacions no es repeteixin en el futur.

Que realitzi una nova instrucció que prohibeixi els controls policials basats en perfil ètnic i que introdueixi mesures per evitar la selectivitat policial en les actuacions policials. Que periòdicament es realitzin estudis sobre l'existència de racisme en els cossos policials que permetin prendre mesures per analitzar i controlar aquest fenomen amb l'objectiu final d'eradicar-lo.

Que es deroguin «les normes d'actuació en les repatriacions i en els trasllats de detinguts per via aèria o marítima» que permeten la sedació forçosa i que es posin corretges i camises de força a la persona per poder deportar-la, ja que aquestes normes són contràries a l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans.

Que es publiquin anualment les estadístiques relatives a les situacions de violència institucional per les quals s'hagin obert investigacions internes en relació amb el número de queixes, denúncies, condemnes, sancions i tipologia de sancions.

Que, pel que fa l'aplicació de la Directiva 2012/13/UE del dret a la informació de les persones detingudes en relació a l'accés

a l'atestat, s'estableixi:

- Que es tingui accés a l'atestat policial, no a un resum. La llei determina quins són els supòsits pels quals s'hi pot tenir accés o pels quals no. Per tant, la detenció ha de fonamentar-se en una raó. Els lletrats haurien de tenir, com a mínim, el mateix nivell d'informació que ha tingut l'agent per efectuar la detenció.

- Si hi ha una part de l'atestat que pot afectar la investigació judicial, no s'hi ha de tenir accés. Aquesta, però, és una situació molt concreta (excepcional i prevista a la pròpia Directiva) que no es pot generalitzar.

C. A LA GENERALITAT DE CATALUNYA

CONSEJERÍA DE INTERIOR

Que la Direcció General dels Mossos d'Esquadra estableixi mecanismes eficaços de relació amb les entitats de defensa de drets humans que permetin aquestes entitats complementar les polítiques públiques en matèria de prevenció de la violència institucional en el cos.

Que s'estableixi un mecanisme de denúncia de situacions de violència institucional específic per a la ciutadania i per a les entitats de defensa dels drets humans que permeti que es pugui actuar de manera adequada i amb la celeritat suficient perquè la prova es pugui preservar. El mecanisme per denunciar situacions de violència institucional no ha de ser el mateix canal general que hi ha per a denunciar la resta de situacions, ateses les especificitats que envolten aquest tipus de situacions.

Que es creï un equip especial d'investigació quan es produeixin casos de violència institucional especialitzat en drets humans que treballi en el si de la Divisió d'Afers Interns i que porti a terme les funcions de policia judi-

cial davant de delictes relacionats amb la matèria. A més a més, que es doni una major independència a la Divisió d'Afers Interns del cos.

Que es revisin els protocols de sanció i de presa de mesures cautelars en casos de situacions de violència institucional per assegurar que, en els casos en què existeixin indicis clars d'una mala praxis policial o de la comissió d'un delictes, l'agent no continuï exercint la seva feina des del mateix lloc i amb la mateixa normalitat.

Que es publiquin anualment les estadístiques relatives a les situacions de violència institucional per les quals s'hagin obert investigacions internes en relació al número de queixes, denúncies, condemnes, sancions i tipologia de sancions.

Que realitzi una nova instrucció que prohibeixi els controls policials basats en perfil ètnic i que introdueixi mesures per evitar la selectivitat policial en les actuacions policials. Que periòdicament es realitzin estudis sobre l'existència de racisme en els cossos policials que permetin prendre mesures per analitzar i

controlar aquest fenomen amb l'objectiu final d'eradicar-lo.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA

Que el Departament de Justícia normalitzi el treball de monitoratge, prevenció i denúncia de les situacions de violència institucional en les presons catalanes tot atorgant-los un estatus específic que n'afavoreixi la feina amb absoluta independència i llibertat, sense deixar de respectar els drets de les persones preses.

Que es realitzi una nova instrucció relativa als departaments especials de règim tancat en què es decideixi no aplicar l'article 39 del Reglament Penitenciari per entrar en contradicció amb les normes internacionals de protecció dels drets humans. A més a més, que en cap cas s'apliqui un règim de vida en què la persona estigui aïllada en una cel·la per un temps que superi les setze hores. També es imprescindible que les persones privades de llibertat que es trobin classificades en primer grau puguin disposar d'un règim de vida amb activitats i amb la socialització necessària per evitar que s'atempti contra

la seva dignitat.

Que en l'aplicació de la normativa relativa a les «Regles Nelson Mandela» s'estableixi que el temps màxim de compliment d'aïllament per una sanció sigui de catorze dies i que no es permeti encadenar formalment o informal sancions per una durada de temps superior.

Que es derogui l'Ordre circular 1/2011 sobre estrangeria en Centres Penitenciaris que genera un règim discriminatori pel que fa a l'accés als beneficis penitenciaris de les persones estrangeres. A més, que, en tot cas, es prohibeixi que, quan es deixi una persona presa en llibertat, se l'entregui a la Policia Nacional perquè aquesta institució procedeixi a expulsar-la.

Que s'estableixi un mecanisme específic de denúncia de situacions de violència institucional per a les persones preses i per a les entitats de defensa dels drets humans en què s'augmentin les garanties amb l'objectiu que es pugui actuar de manera adequada i amb la celeritat suficient perquè se'n pugui preservar la prova. El mecanisme per denunciar situacions de violència institucional no ha de ser el mateix canal general que ja existeix, ateses les circumstàncies que envolten aquest tipus de situacions.

Que es revisin els protocols de sanció i de presa de mesures cautelars davant de situacions de violència institucional per assegurar que, en els casos en què existeixin indicis clars d'una mala praxis policial o de la comissió d'un delictes, el/la funcionari/a no continuï exercint la seva feina des del mateix lloc i amb la mateixa normalitat.

Que es publiquin anualment les estadístiques relatives a les situacions de violència institucional per les quals s'hagin obert investigacions internes en

relació al número de queixes, denúncies, condemnes, sancions i tipologia de sancions.

D. A L'AJUNTAMENT DE BARCELONA

AL PLE

Que en el ple de l'Ajuntament de Barcelona es derogui l'Ordenança de mesures per fomentar i garantir la convivència ciutadana i se substitueixi per una normativa que gestioni l'espai públic des d'una perspectiva no exclusivament punitiva i que posi èmfasi en la mediació i en el respecte als drets humans.

A L'EQUIP DE GOVERN

Que es creï una unitat de mediació en el si del cos de la Guàrdia Urbana que tingui per objectiu reduir els conflictes en l'espai públic i, en concret, en relació amb la venda ambulants. També és indispensable que es trobin mecanismes per gestionar el fenomen en una perspectiva de reducció de danys en base a criteris d'eficàcia, proporcionalitat i respecte als drets humans.

Que s'analitzin quins han estat els motius i els resultats que el 50% de les sancions imposades en base a l'Ordenança de civisme l'any 2016 hagin estat per venda ambulants.

Que el Comissionat de Seguretat perfeccioni els mecanismes de relació amb les entitats de defensa de drets humans que els permetin complementar les polítiques públiques en matèria de prevenció de la violència institucional en el si del cos.

Que s'estableixi un mecanisme de denúncia de situacions de violència institucional específic per a les persones preses i per a les entitats de defensa dels drets humans en què s'augmentin les garanties amb l'objectiu que es pugui actuar de manera adequada i amb la celeritat suficient perquè se'n pugui preservar la prova. El mecanisme per denunciar situacions de violència institucional no ha de ser el mateix canal general que ja existeix, ateses les circumstàncies que envolten aquest tipus de situacions.

Que es creï un equip especial d'investigació quan es produeixin casos de violència institucional especialitzat en drets humans que treballi en el si de la Unitat de Deontologia i d'Afers Exteriors i que realitzi les funcions de policia judicial per als delictes relacionat

amb la matèria.

Que es revisin els protocols de sanció i de presa de mesures cautelars en casos de situacions de violència institucional per assegurar que, en els casos en què existeixin indicis clars d'una mala praxis policial o de la comissió d'un delictes, l'agent no continuï exercint la seva feina des del mateix lloc i amb la mateixa normalitat.

Que es publiquin anualment les estadístiques relatives a les situacions de violència institucional per les quals s'hagin obert investigacions internes en relació al número de queixes, denúncies, condemnes, sancions i tipologia de sancions.

Que realitzi una nova instrucció que prohibeixi els controls policials basats en perfil ètnic i que introdueixi mesures per evitar la selectivitat policial en les actuacions policials. Que es realitzin estudis periòdicament sobre l'existència de racisme en els cossos policials que permetin prendre mesures per analitzar i controlar aquest fenomen amb l'objectiu final d'eradicar-lo.

F. AL CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL

Que s'ofereixi formació específica als/les fiscals en matèria de drets humans i, en concret, en relació al Protocol d'Istanbul, el Manual per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, inhumans o degradants, que és el primer conjunt de regles per documentar la

Bru Aguiló - Fotomovimiento

E. A LA FISCALIA

Que es creï una fiscalia especialitzada en violència institucional que supervisi tots els processos que tinguin a veure amb la violència institucional i intervingui en aquests processos de manera proactiva tot defensant els drets de les persones que hagin estat víctimes eventuals d'una situació.

Que s'ofereixi formació específica als/les fiscals en matèria de drets humans

i, en concret, en relació al Protocol d'Istanbul, el Manual per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, inhumans o degradants, que és el primer conjunt de regles per documentar la tortura i les seves conseqüències.

tortura i les seves conseqüències.

Que s'estableixin mecanismes eficaces d'actuació i recomanacions a tots els jutjats de l'Estat per quan rebin una denúncia per una situació eventual de violència institucional que tinguin per objectiu oferir un tracte adequat a la

víctima potencial i investigar els fets de manera ràpida, especialment pel que fa a la preservació de la prova.

G. A L'INSTITUT DE MEDICINA FORENSE DE CATALUNYA

Que s'ofereixi formació específica als/les fiscals en matèria de drets humans i, en concret, en relació al Protocol d'Istanbul, el Manual per a la investigació i la documentació eficaces de la tortura i altres penes o tractaments cruels, in-

humans o degradants, que és el primer conjunt de regles per documentar la tortura i les seves conseqüències.

Que es generi una unitat específica dins de l'Institut de Medicina Forense es-

pecialitzada en el peritatge de casos de violència institucional en base al Protocol d'Istanbul.

H. A L'IL.LUSTRE COL·LEGI DE L'ADVOCACIA DE BARCELONA I AL CONSELL D'IL·LUSTRES COL·LEGIS DE L'ADVOCACIA DE CATALUNYA

Que es creï un torn específic d'ofici per atendre casos de violència institucional del qual en formin part advocats especialitzats en la defensa dels drets humans. Entenem que és un canal necessari per atendre les necessitats específiques que aquest tipus de delictes genera. A més a més, per garantir-ne l'accessibilitat, seria recomanable generar un canal d'entrada específic que poguessin conèixer la ciutadania i les persones privades de llibertat sobre aquest torn específic.

Pedro Mata - Fotomovimiento

SAIDAVI - Barcelona, Març 2017

